

Тетяна Крилова, Юліанна Саранчук
м. Київ, Україна

Відтворення емотивних дієслів в українському перекладі художнього твору Ернеста Гемінгвея «Старий і море»

Abstract. *The paper deals with the study of the emotive verbs as part of the emotivity of the novel "The Old Man and the Sea" by E. Hemingway. Emotivity is analyzed on the basis of anthropocentric paradigm in linguistic research, and the main emothemes of the novel have been determined. The semantics and syntagmatics of emotive verbs and also non-emotive verbs, which are made emotive in collocations in the text, are described. The article emphasises the importance of taking into account cultural and linguistic peculiarities of the emotionally marked speech as well as personal author's style by the translator to adequately reproduce the emotions of the characters and to evoke in the reader the empathy meant by the author of the original text. Main transformations to adequately reproduce the emotional state of the main character in the translation text are shown.*

Keywords: *emotivity, emotive verbs, fictional text, combinability, translation, transformations.*

Кожний день люди контактують зі світом та отримують багато нової інформації, яку вони, завдяки спеціальним механізмам різних рівнів та систем в організмі, сприймають та переосмислюють. Але також існує світ, який наповнений суб'єктивними переживаннями та емоціями – це світ всередині нас. Емоції посідають особливе місце в житті людини. Емоції є скрізь, кожна річ і кожна подія викликає певну емоцію і формує думку особистості стосовно цієї речі або події [7, с. 328].

Емоційні переживання людини – різностороннє та складне явище. Складність його вивчення пов'язана, в першу чергу, з суб'єктивністю у відчутті, вираженні та вивченні емоцій, а також з чималою кількістю мовних засобів, що вербалізують внутрішній стан людини. Одним із малодосліджених аспектів лінгвістичної теорії емоцій постає текстова репрезентація почуттів. Художня література відтворює та інтерпретує емоційну сферу людини. [6, с. 255]. Емотивність є невід'ємною складовою художнього стилю, оскільки за рахунок неї здійснюється вплив на розум і почуття читача. Визначення експресивно-емоційних засобів твору є важливим для його інтерпретації та розкриття внутрішньомовних закономірностей, оскільки художня література допомагає відтворити емоційну сферу людини [3, с. 68].

Проблему адекватного відтворення емоційного змісту тексту в перекладі висвітлено в роботах таких видатних перекладознавців, як В. Шаховський, В. Комісаров, Я. Рецкер.

Одним з аспектів цієї проблеми є відтворення емоційного стану персонажа художнього твору в перекладі. Крім того, існують різні підходи до вивчення явища емотивності: структурно-семантичний (Л. Бабенко, Т. Графова, С. Зуєва, І. Квасюк, Л. Шахова), функціонально-семантичний (Н. Вітт, О. Кравченко, Д. Романов), прагматичний (Т. Стародубцева, В. Шаховський), когнітивний (О. Безсонова, О. Борисов, Дж. Ейтчисон, Дж. Клоур), лінгвокультурологічний (С. Гладь, С. Фесенко), психолінгвістичний (В. Грекова, В. Жельвіс, А. Залевська, Е. Носенко, О. Мягкова) та ін.). В українському перекладознавстві питання залишається маловивченим, оскільки проведено лише кілька досліджень, присвячених особливостям перекладу емоційно забарвлених одиниць (О. Кучма, Г. Усик, С. Мельничук) [5, с. 201]. Під час перекладу, редагування або аналізу літературних творів з однієї мови на іншу перекладач має відтворити не тільки матеріально-логічну (денотативну) інформацію тексту, але і конотативну інформацію, тобто врахувати його емоційну насиченість, пов'язану з передачею почуттів героїв художнього твору, при цьому важливо враховувати культурні та мовні нюанси мови перекладу, індивідуальну своєрідність творчості письменника, щоб забезпечити точне передання смислу та емоційного впливу оригінального тексту.

Відтворення емотивних дієслів в українському перекладі літературних творів є важливим аспектом забезпечення збереження емоційного впливу оригінального тексту в перекладацькій версії. Емотивні дієслова – це один зі способів використання мови для передавання емоцій і створення певного настрою чи атмосфери в письмовому або усному мовленні. наприклад, *to love* – любити, *to hate* – ненавидіти, *to fear* – боятися, *to cry* – плакати, *to laugh* – сміятися, *to scream* – кричати, *to sigh* – зітхати, *to whisper* – шепотіти, *to shout* – кричати, *to sigh* – зітхати, тощо. У художньому дискурсі дієслівні емотиви є найефективнішим засобом передачі психологічно-емоційного стану мовця. На відміну від прикметників або прислівників, які просто описують емоції, емотивні дієслова можуть справді змусити читача або слухача відчути описувану емоцію. Вони часто використовуються для передачі почуттів або ставлення того, хто пише або говорить, до певного предмета або ситуації. Визначаємо емотивні дієслова як такі, у яких в семантичній структурі наявна сема емоцій [1].

Деякі вчені стверджують, що емотивні дієслова більш ефективні в передачі емоцій, ніж інші лексичні засоби, оскільки вони більш безпосередні і прямі. Дієслівні одиниці найбільш пристосовані до вираження емоцій, оскільки у мові емотивна ситуація нерозривно пов'язана із суб'єктом, що відчуває емоцію (експерієнсером) та об'єктом, що викликає емоцію [1, с. 14]. Емотивні дієслова можуть викликати різні емоції, як-от радість, гнів, страх, смуток, огиду та інші. Ці дієслова також можуть використовуватися для додавання акценту або для створення певного тону чи настрою в письмовому чи усному мовленні.

Також вони використовуються для вираження ставлення, почуття або настрою того, хто говорить або пише, до певного предмета, людини або ситуації.

Під час перекладу емотивних дієслів перекладач має враховувати контекст, у якому використовується дієслово, та емоційний вплив, який воно покликане передати. Перекладачеві та редактору також важливо враховувати тон і стиль оригінального тексту під час відтворення емотивних дієслів мовою перекладу. Наприклад, драматичний або поетичний твір може вимагати використання сильніших дієслів, що викликають емоції, ніж простіший або фактологічний текст. Таким чином, відтворення емотивних дієслів в українському перекладі літературних творів потребує ретельного врахування культурних і мовних нюансів мови перекладу, а також контексту, тону і стилю оригінального тексту. Кваліфікований перекладач має прагнути передати емоційний вплив оригінального твору, точно передаючи його зміст мовою перекладу.

Під час аналізу перекладу твору Ернеста Гемінгвея «Старий і море» українською мовою важливо звернути пильну увагу на емотивні дієслова, які використано в оригінальному тексті, щоб перевірити чи влучно було передано емоційність оповідання. Роман «Старий і море» – це літературний шедевр, який значною мірою спирається на використання емотивних дієслів для передавання емоцій персонажів і настрою оповідання.

У романі Ернеста Гемінгвея «Старий і море» присутні різні емотивні дієслова, які допомагають забезпечити емоційний вплив повісті. Твір є типовим з точки зору особливостей стилістики письменника – з переважанням простого викладу подій, міркувань головних героїв, не переобтяжених надскладними зворотами, для описів зазвичай властиве переважання нейтральної, але з глибоким підтекстом денотативної лексики. Важливо також зазначити, що тон і стиль письма Гемінгвея часто буває скупим і прямолінійним, з акцентом на дію та діалог, а не на розлогі описи чи самоаналіз. У романі Ернеста Гемінгвея «Старий і море» міститься ціла низка емотивних дієслів, які сприяють загальному емоційному впливу роману. Ці дієслова використовуються в певній синтагматичній структурі, щоб створити відчуття глибини та складності персонажів і подій роману. Однією з найпомітніших синтагматичних структур, які використовуються в романі «Старий і море», є зіставлення емотивних дієслів з фізичними діями або станами.

Наприклад, головний герой роману, Сантьяго, часто описується як такий, що відчуває або переживає такі емоції, як страх, біль, виснаження і розчарування, часто в поєднанні з фізичними навантаженнями або стражданнями. Таке зіставлення фізичних та емоційних станів слугує для створення яскравішого портрета Сантьяго, а також для того, щоб підкреслити, як важко йому доводиться, наприклад: *1) With his prayers said, and feeling much better, but suffering exactly as much, and perhaps a little more, he leaned against the wood of the bow and began, mechanically, to work the fingers of his left hand.*

– Проказавши молитви й почувши себе куди краще, хоч **страждання** його анітрохи не полегшали, а може, навіть ще й збільшилися, старий сперся на носову обшивку й почав машинально зганати й розгинати пальці лівої руки.), to endure 2) *God help me endure.* – Боже, помози мені **вистояти**. Уся ця структура сприяє загальному емоційному впливу роману та допомагає створити багатий і нюансований портрет характеру Сантьяго та його боротьби. Ще одне важливе емотивне дієслово в оповіданні – *hope*. Сантьяго – персонаж, який ніколи не втрачає надії, навіть коли стикається зі, здавалося б, нездоланими перешкодами. *There was more wind in the sky than there had been, and soon he hoped that he would see land.* – *Хмарі тепер пливли куди швидше, ніж раніш, і він сподівався невдовзі углядіти берег.* В українському перекладі було використано дієслова *надіятися*, *сподіватися* для передачі цього почуття оптимізму і надії. Крім цих вище вказаних прикладів, в оповіданні використовується безліч інших емоційних дієслів, які слід виокремити під час аналізу перекладу українською мовою.

Аналіз перекладу емотивних дієслів твору українською мовою показує тенденцію до більш докладного, багатослівного викладу емоційно навантаженої інформації, який контрастує із стриманим і скупим текстом в англійському оригіналі. Збільшення тексту зазвичай характерно для україномовного перекладу на лексичному рівні. Крім того, на процес перекладу також впливає національно-культурна специфіка картини світу, тому, для українського перекладу характерним є вищий рівень інтенсивності емоцій, ніж в англійській мові. Перекладач використовує різні прийоми перекладу дієслів з емотивною семою, аби зберегти цілісність задуму автора, зокрема, трансформації конкретизації, додавання, підбираючи відповідники цільової мови, що характеризуються вищою експресивністю. наприклад: 1) *Most fishermen hated the taste.* – *Більшість рибалок аж з душі вернуло від його духу.* 2) *There was yellow weed on the line but the old man knew that only made an added drag and he was pleased.* – *На жилку поначіплялися жовті водорості, але старий знав, що вони трохи гальмують човен, і тільки радів з цього.* 3) *But we have no hurricane coming now. Ta найближчим часом урагану боятись нема чого.* 4) *I hate a cramp, he thought. It is a treachery of one's own body.* «*Ненавиджу корчі,— мав він.— Гудко, що тебе зраджує власне тіло.* 5) *He was comfortable but suffering, although he did not admit the suffering at all. Йому було зручно, але так само тяжко, хоч він і не визнавав цього.*

Особливий інтерес для перекладу представляють дієслівні емотиви з чітко вираженою неемотивною семою (*have, make, take, get, become, etc.*), так звані неемотиви (тобто, неемотивні дієслова, які можуть набувати емотивного значення в тексті внаслідок звичної колокації, так званої, «семантичної просодії»), оскільки саме завдяки їм реалізується максимальний показник продуктивності [2, с.50].

Встановлені формули вказують на варіанти сполучуваності немотивних дієслів з різними емотивними компонентами, в яких відображується емоційний стан мовця:

1) **verb + adj + n**, e.g.: *He loved green turtles and hawk-bills with their elegance and speed and their great value and he had a friendly contempt for the huge, stupid loggerheads, yellow in their armour-plating, strange in their love-making, and happily eating the Portuguese men-of-war with their eyes shut.* – Він любив зелених і дзьобатих черепах за те, що вони моторні, зграбні та й високо цінуються на ринку, а величезних дурних тупоголовців, закутих у твердий жовтий панцир, що парувалися в такий чудернацький спосіб і, заплющивши очі, з насолодою поїдали португальських фізалій, **по-дружньому зневажав**.

2) **verb + adj**, e.g.: *Most people are heartless about turtles because a turtle's heart will beat for hours after he has been cut up and butchered.* – Більшість людей не має жалу до цих істот, бо серце черепахи б'ється ще кілька годин по тому, як її заб'ють і розчинять. *Now you are getting confused in the head, he thought.* – Тобі **каламутиться** в голові, – спинив він себе.

3) **verb + superlative adj**, e.g.: *That was the saddest thing I ever saw with them, the old man thought.* – То була найсумніша з усіх моїх рибальських пригод, – подумав він.

4) **verb + noun phrase**, e.g.: *He took all his pain and what was left of his strength and his long gone pride.* – Він зібрав до купи **весь свій біль**, і останні рештки сили, й **давно забуту гордість** *He is beautiful and noble and knows no fear of anything. Вона гарна й благородна істота, що не знає ніякого страху».*

5) **verb + gerund phrase**, e.g.: *He had been on the point of feeling himself go each time. За кожною новою невдачею йому здавалося, що він от-от **пунтиться** духу.*

6) **verb +with(without) + (adjective)+noun**, e.g.: *He hit it without hope but with resolution and complete malignancy. Ударив без надії, але **сповнений** рішучості й нестямної люті.* Аналіз даних прикладів свідчить про те, що схожа глибинна семантика емотивних дієслів англійської та української мов знаходить відмінне вираження у поверхневій структурі, відаючи перевагу різним синтаксичним структурам. В українській мові значна частина дієслівної емотивної лексики виражена неперехідними, зворотніми дієсловами з постфіксом *-ся*, в той час як в англійській мові характерними є вживання конструкцій з іменниками, прикметниками та дієприкметниками.

Слід зазначити, що відтворення емотивних дієслів в українському перекладі роману «Старий і море» є важливим аспектом точного передання емоційного впливу оповідання. Досвідчений перекладач має ретельно зважати на контекст, тон і стиль оригінального тексту, щоб обрати відповідні емотивні дієслова та передати задум автора мовою перекладу. Емоційні дієслова, що використовуються в романі, допомагають створити багатий і потужний емоційний пейзаж, який сприяє неминущій привабливості книги.

Отже, можна зробити висновок, що використання емотивних дієслів може допомогти створити сильний емоційний зв'язок із читачем або слухачем. Вони можуть використовуватися для вираження співчуття, симпатії, гніву, розчарування, радості та багатьох інших емоцій. Однак важливо використовувати емоційні дієслова доречно і не допускати їхнього використання в маніпулятивному або надмірно драматичному ключі. Загалом, концепції та комбінування емотивних дієслів допомагають створити багатий і нюансований емоційний ландшафт у творі «Старий і море», підкреслюючи теми боротьби, наполегливості та складності людських емоцій у романі.

Література

1. Барановська О. Д. Предикатно-аргументна структура емотивних дієслів англійської мови. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 10(78). С. 13–16.
2. Барановська О. Д. Перспективи корпусного дослідження емотивних дієслів англійської мови. Нова філологія, 1(80), 2020. С. 48-53. URL: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2020-80-1-8>
3. Вавринюк Т. Емоційно-експресивна лексика в поетичному мовленні. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2010. Вип. 4. С. 67–73.
4. Хемінгвей Е. Старий і море / Пер. з англ. В. Митрофанова. К.: Котигорошко, 1993. С. 11-70.
5. Штефанюк Н.С. Дослідження емотивності як лінгвістичної категорії у сучасному мовознавстві. Сучасні дослідження з іноземної філології. 2017. Вип. 15. С. 199-207.
6. Шаховский В. И. Эмоции: Долингвистика, лингвистика, лингвокультурология / В. Шаховский. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. – 128 с.
7. Caffi С. Toward a Pragmatics of Emotive Communication / С. Caffi. – Journal of Pragmatics, 1994. – V. 22. – P. 325–373.
8. Hemingway E. The Old Man and the Sea. URL: <http://www.classic-notes.com/american-literature/american-novel/ernest-hemingway/the-old-man-and-the-sea/full-text> (Referral date 5.05.2013).